

ONA TILI FANIDAN MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK, PSIXOLOGIK VA PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Iskandarova Maftuna Quvondiq qizi

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti,

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17918590>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili fanini o'qitishda mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish masalalari tahlil etiladi. Shuningdek, mustaqil ishlarning pedagogik, psixologik va pragmatik asoslari, ularni amaliyotda samarali qo'llash yo'llari yoritiladi. Tadqiqotda zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan mustaqil faoliyatni shakllantirishning ilmiy-nazariy jihatlarini tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: mustaqil ish, metodika, ona tili, pedagogik yondashuv, psixologik xususiyat, pragmatik kompetensiya, refleksiya, innovatsion ta'lim.

Аннотация: В статье анализируются вопросы совершенствования методики организации самостоятельной работы при обучении родному языку. Рассматриваются педагогические, психологические и прагматические основы самостоятельной работы, пути их эффективного применения на практике. Анализируются научно-теоретические аспекты формирования самостоятельной деятельности, направленной на развитие личности студента в современном образовательном процессе.

Ключевые слова: самостоятельная работа, методика, родной язык, педагогический подход, психологические особенности, прагматическая компетентность, рефлексия, инновационное образование.

Ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasini takomillashtirishning pedagogik, psixologik va pragmatik xususiyatlari

Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda mustaqil ta'limga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mustaqil ishlar o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi faol subyektga aylanishi, ularning ijodiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, ona tili fanida mustaqil ishlarni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning til hodisalarini mustaqil tahlil qilish, nutq madaniyatini shakllantirish, yozma va og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'limda mustaqil ishlar nafaqat bilimni mustahkamlash vositasi, balki shaxsga yo'naltirilgan o'qitishning asosiy elementi sifatida qaralmoqda. Shu sababli, mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish masalasi pedagogik, psixologik va pragmatik nuqtai nazardan chuqur o'rganishni talab etadi. Ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasini takomillashtirishning pedagogik, psixologik va pragmatik xususiyatlari o'quvchining yoshiga qarab farqlanadi. Pedagogik jihatdan, bu metodika bilimlarni chuqurlashtirish, nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish, ijodiy fikrlashni rag'batlantirishga qaratilgan bo'lsa, psixologik jihatdan o'quvchining mustaqil bilim olishga qiziqishini oshirish, o'zini nazorat qilish va ijodiy salohiyatini rivojlantirishni ta'minlaydi. Pragmatik jihatdan esa, bu metodika o'quvchining kelajakdagi kasbiy faoliyatida va kundalik hayotda ona tilini samarali qo'llashga tayyorlash maqsadini ko'zlaydi.

Mustaqil ishlarning pedagogik xususiyatlari chuqurroq to'xtalib o'tadigan bo'lsak, Pedagogik xususiyat ona tili fanida mustaqil ishlar o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini mustaqil ravishda rivojlantirishga qaratilgan faoliyatdir. Mustaqil ishlarni tashkil etish jarayonida o'qituvchi rahbarlik qiluvchi, yo'naltiruvchi va motivatsiya beruvchi rolini bajaradi.

Pedagogik jihatdan mustaqil ishlar quyidagi tamoyillarga tayanadi:

1. Faoliyat tamoyili – o'quvchi bilimni o'qituvchidan emas, balki faol harakat jarayonida egallaydi;
2. Individuallashtirish tamoyili – har bir o'quvchining qobiliyatiga mos topshiriqlar tanlanadi;
3. Bosqichlilik tamoyili – o'quvchi mustaqillik darajasiga qarab oddiydan murakkabga o'tadi;
4. Motivatsiya va refleksiya tamoyili – o'quvchining ichki ehtiyoji va o'z faoliyatini baholay olish qobiliyati shakllanadi.

Bundan tashqari pedagogik xususiyat:

Bilimlarni chuqurlashtirish: Mustaqil ishlar o'quvchilarga darslikda o'tilgan materialni yanada chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, fonetika, grammatika, imlo va nutq o'stirish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni mustahkamlashda muhimdir.

Nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish: Mustaqil ishlarning asosiy maqsadi o'quvchilarning og'zaki va yozma nutq malakalarini rivojlantirishdan iborat.

Ijodiy fikrlashni rag'batlantirish: Mustaqil topshiriqlar, matnlar ustida ishlash va ijodiy yozishmalar orqali o'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirishga qaratilgan.

O'quv jarayonini differensiallashtirish: Mustaqil ishlarni tashkil etish o'quvchilarning har xil darajadagi tayyorgarligi va qiziqishlarini hisobga olgan holda individual yondashuvni ta'minlashga yordam beradi.

Ona tili fanida bu tamoyillarni amalga oshirish uchun o'qituvchi o'quvchilarga matn tahlili, imlo mashqlari, mustaqil izlanish topshiriqlari, esse yozish kabi ijodiy yo'nalishdagi ishlarni taklif etishi lozim.

Mustaqil ishlarning psixologik xususiyatlari esa quyidagicha bo'ladi:

Psixologik nuqtai nazardan mustaqil ishlar o'quvchilarning fikrlash, xotira, diqqat, tahlil qilish va ijodiy yondashuv qobiliyatlarini rivojlantiradi. Psixolog A. Leontyev, L. Vigotskiy, S. Rubinshteynlarning tadqiqotlariga ko'ra, mustaqil faoliyat inson ongining faol holatidir, bunda shaxs o'zining ichki motivlari asosida harakat qiladi.

O'quvchilarning mustaqil ishga bo'lgan munosabatini shakllantirish uchun quyidagi psixologik shartlar zarur:

Ichki motivatsiyani uyg'otish (qiziqish, maqsad qo'yish);

Muammoli vaziyat yaratish (o'quvchini fikrlashga undash);

Pozitiv emotsional muhitni ta'minlash;

O'zini baholash va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmasini shakllantirish.

Shuningdek, Psixologik xususiyat:

Motivatsiyani oshirish: Mustaqil ishlarni tashkil etish o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqishni ortiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi.

O'zini nazorat qilishni shakllantirish: O'quvchilarga o'z bilimlarini nazorat qilish, o'z xatolarini tahlil qilish va ularni tuzatish imkoniyati beriladi.

Mustaqillik va mas'uliyatni rivojlantirish: Mustaqil ishlar o'quvchilarda o'z bilimlariga mas'ul bo'lish va o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Ijodiy salohiyatni ochib berish: Mustaqil ishlar o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash va ijodiy yechimlar topish imkonini beradi.

O'qituvchi mustaqil ishni tashkil etishda o'quvchining yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qisqa, aniq va qiziqarli topshiriqlar; yuqori sinflar uchun esa ijodiy, tahliliy va izlanish xarakteridagi topshiriqlar mos bo'ladi.

Mustaqil ishlarning pragmatik xususiyatlari: Pragmatika nuqtai nazaridan mustaqil ishlarning maqsadi — o'quvchini nutqiy faoliyatda samarali, maqsadga yo'naltirilgan, ijtimoiy jihatdan moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirishdir. Bu jarayonda pragmatik kompetensiya – ya'ni til birliklaridan maqsadga muvofiq foydalana olish qobiliyati muhim o'rin tutadi. Masalan, o'quvchilarga beriladigan mustaqil ishlar:

nutqiy vaziyatlar (suhbat, munozara, intervyu tayyorlash),

matn yaratish (xat, maqola, tahlil yozish),

tildan amaliy kuzatuv (so'z ma'nolarini tahlil qilish, sinonim va antonimlardan foydalanish), kabi shakllarda tashkil etilsa, o'quvchining pragmatik fikrlash, kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi.

Pragmatik xususiyatlari:

Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish: O'quvchilar o'rgangan nazariy bilimlarni amalda qo'llashga o'rganadilar, bu ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida va kundalik hayotida zarurdir.

Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish: O'quvchilar mustaqil ishlar davomida matnlarni tahlil qilish, axborotni izlash, tahlil qilish va to'g'ri xulosa chiqarish kabi hayotiy ko'nikmalarni egallaydilar.

Kommunikativ kompetensiyani oshirish: Mustaqil ishlar orqali o'quvchilar nutqini to'g'ri va samarali tashkil etishni o'rganadilar, bu ularning jamiyatdagi muvaffaqiyatli ishtirok etishlari uchun muhim hisoblanadi.

Mustaqil ish metodikasini takomillashtirishni turli xil yo'llari mavjud. Jumladan ona tili fanida mustaqil ishlarni takomillashtirish uchun quyidagi metodik yo'nalishlar tavsiya etiladi:

1. Muammoli ta'lim metodi – o'quvchini muammoni mustaqil hal qilishga yo'naltirish;
2. Loyiha metodi – mavzu bo'yicha mustaqil tadqiqot yoki taqdimot tayyorlash;
3. Interfaol metodlar – "Aqliy hujum", "Klaster", "Debat", "Insert" kabi usullar orqali mustaqil fikrlashni rag'batlantirish;
4. Raqamli resurslardan foydalanish – elektron darslik, onlayn testlar, ta'lim platformalari yordamida mustaqil ishlarni tashkil etish;
5. Refleksiya bosqichini joriy etish – o'quvchi o'z faoliyatini tahlil qilib, natijalarini baholaydi.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkin-ki, Ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etish — bu o'qituvchi rahbarligida o'quvchining bilim olish jarayonini ongli, faol va ijodiy shaklda yo'lga qo'yishdir. Pedagogik yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashini ta'minlasa, psixologik yondashuv ularning shaxsiy motivatsiyasini kuchaytiradi, pragmatik yondashuv esa olingan bilimlarni amaliy nutq faoliyatida qo'llay olish imkonini beradi.

Shunday qilib, mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, zamonaviy kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish va ona tili ta'limining sifatini oshirishning muhim garovidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Qosimova K va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2019.
3. G'ulomov, A., Qosimov, B. Til va nutq madaniyati asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.